

УДК 711.57(477)

*Михальчук Вадим Володимирович,
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв*

КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ ЯК ОРГАНІЗАТОРИ ХУДОЖНІХ ВИСТАВОК В УКРАЇНІ В 2000-і РОКИ

Мета роботи. Встановлення ролі комерційних банків як організаторів художніх виставок в Україні періоду 2000-2009 рр. Даний напрям діяльності банків містить потенціал ефективного, взаємовигідного співробітництва між арт-спільнотою та банківським сектором. Методологія дослідження полягає в застосуванні загального наукового принципу об'єктивності, методів синхронного та діахронного порівняльного аналізу. Вивчення та систематизація наукових публікацій з питань, пов'язаних з темою роботи, поєднується з власним дослідженням інформаційних та публіцистичних видань. Наукова новизна роботи полягає у розкритті основних особливостей активності комерційних банків як організаторів арт-виставок 2000-2009 рр., у визначенні ролі багатьох банків, з цієї точки зору, а також у введенні багатьох нових джерел та фактів у науковий обіг. Висновки. Доведено, що комерційні банки в 2000-2009 рр. організували художні виставки в багатьох регіонах України, різноманітні за якісним складом та кількістю учасників. У цій діяльності брали участь банки не лише з групи найбільших (за розміром регулятивного капіталу та активів), але й з груп середніх та невеликих банків. Комерційні банки в Україні відігравали велику роль як організатори художніх виставок, сприяли збільшенню популярності сотень українських художників, що працювали в даний період. В роботі окреслені напрями подальшої розробки даної теми.

Ключові слова: художня виставка, художник, організатор виставкової діяльності, комерційний банк.

Михальчук Вадим Владимирович, кандидат искусствоведения, доцент кафедры искусствоведческой экспертизы Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Коммерческие банки как организаторы художественных выставок в Украине в 2000-е годы

Цель работы. Установление роли коммерческих банков как организаторов художественных выставок в Украине периода 2000-2009 гг. Данное направление деятельности банков содержит потенциал эффективного, взаимовыгодного сотрудничества между арт-сообществом и банковским сектором. Методология исследования заключается в применении общего научного принципа объективности, методов синхронного и диахронном сравнительного анализа. Изучение и систематизация научных публикаций по вопросам, связанным с темой работы, сочетается с собственным исследованием информационных и публицистических изданий. Научная новизна работы заключается в раскрытии основных особенностей активности коммерческих банков как организаторов арт-выставок 2000-2009 гг., в определении роли многих банков, с этой точки зрения, а также во введении многих новых источников и фактов в научный оборот. Выводы. Доказано, что коммерческие банки в 2000-2009 гг. организовывали художественные выставки во многих регионах Украины, разнообразные по качественному составу и количеству участников. В этой деятельности участвовали банки не только из группы крупнейших (по размеру регулятивного капитала и активов), но и из групп средних и небольших банков. Коммерческие банки в Украине

© *Михальчук В.В., 2016*

іграли більшу роль як організатори художественних виставок, способували збільшенню популярності сотен українських художників, працюючих в даний період. В роботі окреслені напрямки подальшої розробки даної теми.

Ключові слова: художественна виставка, художник, організатор виставочної діяльності, комерційний банк

Mikhailchuk Vadim, PhD in Arts, associate professor of the art criticism and expert work chair, The National Academy of Management Staff of Culture and Arts

Commercial banks as organizers of art exhibitions in Ukraine in the 2000es

Purpose of Article. The ascertainment of the role of commercial banks as the organizers of art exhibitions in Ukraine of the period 2000-2009 are analysed. This area of banks activity includes the potential for effective and mutually beneficial cooperation between the art community and the banking sector. Methodology. The methodology of the study is to apply the general principle of scientific objectivity, the methods of synchronic and diachronic comparative analysis. The study and systematization of academic research publications on issues related to the theme of the article, combined with his own research of informational and journalistic publications. Scientific Novelty. The scientific novelty of the work lies in revealing the main features of the activity of commercial banks as the organizers of art exhibitions of 2000-2009, in the definition of the role of many banks, from this point of view, as well as in the introduction of many new sources and facts into academic use. Conclusions. It is proved that in 2000–2009 commercial banks organized art exhibitions in many regions of Ukraine. These exhibitions were of various qualitative composition and number of participants. Not only the banks of the largest group (according to the size of regulatory capital and assets), but also the representatives of the groups of medium and small banks took part in this activity. Commercial banks in Ukraine have played a big role as organizers of art exhibitions; they contributed to the increased popularity of hundreds of Ukrainian artists working in this period. The areas for further development of the topic are designated in the article.

Keywords: art exhibition, artist, exhibition activity organizer, commercial bank.

Художня виставка (арт-виставка), тимчасовий публічний показ художніх творів, відіграла важливу роль в українській міській культурі ще в ХІХ ст., а в сучасній, урбанізованій Україні стала звичним, поширеним компонентом культурного та економічного життя. Повідомлення про проведення художніх виставок з'являються в загальнонаціональних ЗМІ України щодня.

Так само, втім, як і новини про діяльність українських комерційних банків. Серед журналістських матеріалів про банківську справу трапляються й повідомлення про виставкові заходи, проведені банками у співпраці з митцями та кураторами. Рівень довіри населення до банків значно впав, через те, що протягом 2014-2015 рр. в Україні збанкрутувало близько третини банків, значно погіршилася загальна економічна ситуація, збільшилися політичні ризики. Це робить сучасну ситуацію на банківському ринку схожою на ту, яка спостерігалася наприкінці 1990-х рр.: низький рівень довіри до банків, унаслідок масової втрати заощаджень у збанкрутілих фінансових організаціях періоду висококриміналізованого бізнесу в сумнозвісній дев'яності.

Митці та споживачі творів мистецтва розуміють, що арт-виставки сприяють популяризації нових, прогресивних напрямків та рухів мистецьких рухів, поживають грошові потоки в арт-бізнесі, а чимало банкірів вбачає у виставковій діяльності зручну нагоду для того, щоб привернути увагу до свого бізнесу, отримати PR-ефект, продемонструвати високий рівень соціальної відповідальності, збільшити симпатії до себе з боку цінителів мистецтва.

Таким чином, вивчення досвіду співпраці між банкірами та митцями у сфері виставкової діяльності, періоду 2000-2009 рр., дозволяє краще зрозуміти актуальний стан та прогнозувати найближче майбутнє такої співпраці в Україні, уточнити роль кураторів, митців, меценатів, інформаційних партнерів у проведенні арт-виставок комерційними банками.

Серед перших наукових робіт, з теми нашого дослідження, слід згадати статтю О. Голубця [9], яка вийшла друком 2004 р. Природно, що більша частина фактичного матеріалу, проаналізованого О. Голубцем, відноситься до 1990-х рр., а 2000-і рр. розглядаються лише незначною мірою. Звернемо, однак, увагу на одну з головних тез О. Голубця: надзвичайно висока централізація мистецького життя в Україні, відтік львівських митців до Києва та за межі України, недостатня кількість арт-галерей призвели у Львові на межі 1990-х – 2000-х рр. до «ефекту “згасання” активності місцевого мистецького середовища» [9, 89-91].

Також серед перших досліджень арт-середовища українських міст була наукова стаття О. Щеглової, оприлюднена 2007 р. [24]. У цій статті дослідниця зробила насичений фактажем аналітичний огляд київського художнього життя першої половини 2000-х рр., проте зовсім обійшла своєю увагою роль банків у бурхливій виставковій діяльності української столиці.

Джерельну базу, корисну для дослідження економічних аспектів мистецького життя всієї України та всього періоду 2000-х рр., збирила та розглянула в публікації 2012 р. К. Гай [8], але, знову ж таки, жодним словом не згадано про участь банків у формуванні українського арт-ринку, виставкової діяльності в українських містах першого десятиліття XXI ст.

Період 1940–2015 рр. охоплений у дисертаційному дослідженні Н. Усенко, предметом якого є структурні та змістовні трансформації у художньому житті Харкова [22]. Такі широкі хронологічні межі, звісно, залишають мало місця для настільки вузької теми, якою є безпосередня участь банків у художньому житті міста. Проте, у дисертації все ж згадується, хоча й по відношенню до ситуації кінця 1980-х – початку 1990-х рр., банк «Базис» як меценат – покупець робіт харківських митців, колекціонер творів мистецтва. Н. Усенко зазначає, що «Базис» діяв за аналогією київського «Градобанку» [22, 114].

Таким чином, аналіз останніх досліджень, публікацій з питань участі комерційних банків у арт-виставковій діяльності 2000-2009 рр. свідчить про те, що ця тема є майже зовсім недослідженою, хоча, за багатьма ознаками, є багатою на фактичний матеріал перспективною для вивчення.

Метою нашої роботи є визначення ролі комерційних банків як організаторів художніх виставок в Україні в 2000-і (2000-2009) рр.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішити такі завдання:

- зібрати та проаналізувати джерела з проблематики дослідження;
- дослідити динаміку, основні етапи розвитку діяльності комерційних банків як організаторів виставкової діяльності в Україні 2000-2009 рр.;
- встановити, банки якої (яких) категорії (категорій), за розміром регулятивного капіталу та активів, організовували художні виставки у 2000-2009 рр.;

– дослідити загальні особливості територіального поширення банківської активності у царині проведення художніх виставок;

– встановити, якими були, за якісним складом (твори професійних художників, дипломників вищих художніх навчальних закладів, дитячі тощо) та кількістю (групові, персональні) учасників, ті виставки, що організовувалися комерційними банками в зазначений період.

Робота ґрунтується на застосуванні загального наукового принципу об'єктивності, методів синхронного та діахронного порівняльного аналізу. Вивчення та систематизація наукових публікацій з питань, пов'язаних з темою роботи, поєднується з власним дослідженням інформаційних та публіцистичних видань.

На початку 2000-х рр. в Україні відбувалося стрімке економічне зростання рівня доходів населення, і чимало людей зацікавилися мистецтвом – для дозвілля, естетичної насолоди, а також і як об'єктом інвестування, перспективним активом. У ці роки в Україні прискорилося й запровадження західних рекламних та PR-технологій, використання меценатської, виставкової діяльності як інформаційного приводу для покращення іміджу фізичних та юридичних осіб. Серед резонансних тем в українських ЗМІ початку 2000-х рр. помітною була тема унікальної колекції живопису, зібраної банком «Градобанком». Рішення про долю колекції збанкрутілого 2000 р. АТ «Градобанк» приймалося на рівні Верховної Ради України [18]. Суперечки між претендентами на колекцію, яка містила твори Кандінського, Кареньо, Коро, Мане, Пікассо, Пимоненка, Світлицького та багатьох інших митців світового рівня, сенсаційно висвітлювалися в українській пресі потягом всього періоду 2000-2009 рр. [2; 3; 17]. Усе це збільшувало інтерес до живопису серед власників, менеджерів та клієнтів банків.

Ще у квітні 2000 р. АК АПБ «Україна», який входив до категорії найбільших в українському банківському секторі, надав своє приміщення для виставки «Київська весна-2000». Зокрема, в рамках цього заходу експонувалися 304 художні роботи від «Продюсерського центру Бойко» [7].

Невеликий харківський банк «Базис» на межі 1990-2000-х рр. був, протягом кількох років, спонсором конкурсу дитячого малюнку, під егідою Харківської міської муніципальної галереї. У 2002 р. керівництво банку вдалося до більш відвертого PR: оголосило конкурс дитячих (від 4 до 17 років) художніх робіт «Я та мій майбутній банк», а фіналісти конкурсу стали учасниками проведеної «Базисом» виставки. 12 найкращих робіт пообіцяли вмістити до календаря банку на 2003 рік як ілюстрації [6].

У 2002-2003 рр. невеликий банк «Інтеграл» влаштував щонайменше дві художні виставки: «Начерки до історії костюму» (2002) та «Жінки» (2003) [10]. У 2008 р. у банку «Інтеграл» відбулася персональна виставка робіт художниці О. Лисовської [15], а в 2009 р. – персональна виставка Ж. Рудницької [11].

У 2002 р. банк «Європейський» (АКБ «Європейський» був ліквідований у серпні 2009 р.), також невеликий, влаштував персональну виставку художниці Т. Московки. Її роботи виставлялися також у «Західінкомбанку» 2003 р. [21].

У 2005 р. кримський банк «Морський» (ліквідований Нацбанком України в 2015 р. як ПАТ «Морський») влаштував у Севастополі персональну виставку кримської художниці Т. Шевченко [23].

Банк «Контракт» (ліквідований Нацбанком України 2015 р. як ПАТ ПАТ Банк «Контракт») організував у київському історичному Контрактовому будинку восени 2005 р. виставку «Київ та кияни», в рамках презентації ребрендингу, нового етапу своєї роботи [12]. На виставці були представлені картини понад 20 київських художників – переважно, тих майстрів, які активно працювали в 1990-2000-і рр. та користувалися популярністю в київських цінителів живопису; у т. ч., Заслужені художники України, багато членів Національної спілки художників України [13, 18-19].

У квітні 2007 р. розпочав свою арт-виставкову діяльність «ПроКредит Банк»: в одному з його відділень відкрилася художня виставка, перший такий захід у рамках проекту «ПроКредит Арт». Проект надав можливість кільком десяткам художників, а також деяким студентам Львівської Національної академії мистецтв, виставити свої роботи [19]. Зокрема, у листопаді 2008 р. та з січня по березень 2009 р. відбулися персональні виставки В. Франчука у Києві [1]. Влітку 2010 р. представник «ПроКредит Банку» повідомив журналу «Фокус», що у відділеннях банку за три роки експонувалися твори майже 50 українських художників. «ПроКредит Банк» позиціонував організацію цих виставок як свою допомогу вітчизняному мистецтву: «В Україні багато талановитих художників, які не можуть самостійно організувати свою виставку, а ПроКредит Банк надає їм можливість провести виставку в себе у відділенні» [14]. «ПроКредит Банк» організував виставки не лише у київському регіоні, але й у багатьох інших. Наприклад, в ужгородському відділенні банку 30 січня 2009 р. відкрилася виставка Ю. Боднара, станом на цю дату вже відбулися арт-експозиції у відділеннях «ПроКредит Банку» в Білій Церкві, Донецьку, Запоріжжі, Краматорську, Львові, Ялті [7], пізніше відбулася виставка в Горлівці; в травні 2009 р. відкрилася виставка живопису С. Баранника у Маріуполі, знову ж таки в рамках проекту «ПроКредит Арт» [5].

У серпні 2009 р. запрацював проект «Мистецтво в банку», організований «СЕБ Банком» [14]. А в грудні 2009 р. відбулася друга виставка в рамках даного проекту; це була художня виставка з промовистою PR-назвою: «Малюємо SEBe та Всесвіт: Вікно у добрий рік» [20].

Зазначимо, що станом на початок 2008 р., відповідно до рішення Комісії з питань нагляду та регулювання діяльності банків НБУ від 21 грудня 2007 р. № 340 «Про розподіл банків на групи», за критерієм розміру регулятивного капіталу та активів, «Західінкомбанк», «ПроКредит Банк» та «СЕБ Банк» відносилися до 3-ї групи (середні банки), а банки «Базис», «Інтеграл», «Контракт» та «Морський» – до 4-ї групи (останньої, тобто невеликі банки) [16].

Отже, аналіз джерел з проблематики ролі комерційних банків як організаторів художніх виставок в Україні 2000-2009 рр. виявив наступне.

Джерельна база з теми нашої роботи є доволі багатою, значно ширшою за ту кількість джерел, яка була раніше введена в науковий обіг. Основними видами джерел є: 1) прес-релізи комерційних банків; 2) редакційні публіци-

тичні матеріали українських друкованих та електронних ЗМІ; 3) персональні інтернет-сайти українських художників, із переліками виставок, розміщеними на цих електронних сторінках.

Діяльність комерційних банків як організаторів виставкової діяльності в Україні 2000-2009 рр. розвивалася спочатку під впливом колекціонерських та виставкових проектів банків із групи найбільших. Першу значну художню виставку провів один із таких банків – АК АПБ «Україна», у квітні 2000 р. Проте в 2002-2005 рр. ініціативу перехопили, переважно, невеликі банки («Базис», «Інтеграл», «Контракт», «Морський»), натомість у 2007 р. стали більш активними організаторами таких виставок, ніж у 2000-2005 рр., комерційні банки з групи середніх. 2005-2009 рр. стали етапом більш активної, масової, системної, продуманої, PR-орієнтованої роботи банків – як організаторів арт-виставок – з художниками, кураторами та ЗМІ. Банки з 1-ї та 2-ї груп (найбільших та великих банків, за розміром регулятивного капіталу та активів) у 2001-2009 рр. не виявляли великої зацікавленості в організації художніх виставок.

У територіальному аспекті: столиця хоч і лідирувала, але активна діяльність банків як організаторів арт-виставок зафіксована також у багатьох інших українських містах та регіонах: Донбас, Закарпаття, Крим, Львівщина Харківщина тощо.

Організовані комерційними банками виставки, за якісним складом, були як персональними, так і груповими, в т. ч. з кількістю учасників понад 20 осіб. Експонувалися твори не лише досвідчених, визнаних майстрів, членів Національної спілки художників України, але й студентів-митців, і обдарованих школярів.

Отримані результати дають підстави вважати, що в 2000-2009 рр. комерційні банки в Україні відігравали велику роль як організатори художніх виставок, сприяли збільшенню популярності сотень українських художників, що працювали в даний період, вони збільшували престиж художньої творчості в цілому, формували попит на такі твори. Подальші дослідження цієї теми, безперечно, дозволять уточнити внесок кожного банку та кожної категорії банків для кожного з українських регіонів, художніх осередків та, персонально, для багатьох художників, чії роботи експонувалися на організованих банками виставках 2000-х рр.

Література

1. Франчук В. Виставки / В. Франчук. – Режим доступу : <http://www.v-franchuk.com.ua/?id=2>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 27.01.2016.
2. Василь Р. Верховная Рада постановила, что художественная коллекция «Градобанка» не подлежит продаже / Р. Василь // Факты. – 2001. – 31 мая.
3. Василь Р. В Национальном художественном музее Украины можно увидеть полотно стоимостью полмиллиона долларов / Р. Василь // Факты. – 2004. – 26 марта.
4. Відкриття виставки живопису Юрія Боднара. – Режим доступу : <http://www.procreditbank.com.ua/press-center/news/otkrytie-vyistavki-zhivopisi-yu-bodnara-v-uzhgorodskom-otdelenii-prokredit-banka/>. – Назва з екрана. – Дата публікації : 30.01.2009. – Дата звернення: 27.01.2016.

5. В отделении ПроКредит Банка в Мариуполе открывается выставка Сергея Баранника. – Режим доступа : <http://www.ukrbanks.info/news/V-otdelenii-ProKredit-Banka-v-Mariupole-otkrivaetsja-vystavka-Sergeja-Barannika.html>. – Название с экрана. – Дата публикации : 21.05.2009. – Дата обращения: 27.01.2016.

6. Выставка детского рисунка «Я и мой будущий банк» открылась в банке «Базис». – Режим доступа : http://www.sq.com.ua/eng/news/no_rubric/12.06.2002/vystavka_detsko-go_risunka_ua_i_moj_buduschij_bank_otkrylas_v_banke_bazis. – Название с экрана. – Дата публикации : 12.06.2002. – Дата обращения: 16.01.2016

7. Выставки центра. – Режим доступа : <http://artboyko.com/about;3>. – Название с экрана. – Дата обращения: 26.01.2016.

8. Гай К. Арт-ринок України кінця ХХ – початку ХХІ ст.: джерела дослідження / К. Гай // Народознавчі зошити. – 2012. – № 6. – С. 1195-1201

9. Голубець О. Львів: регіональні проблеми мистецького середовища / О. Голубець // Сучасне мистецтво : зб. Ін-ту пробл. сучас. мистец. Акад. мис-в України. – 2004. – Вип. 1. – С. 86-91.

10. Грох Николай Никофорович. – Режим доступа : <http://art-nostalgie.com.ua/Groh.html>. – Название с экрана. – Дата обращения : 27.01.2016.

11. Жанна Рудницька: «Мене дуже вразила історія життя Блаженнішого Митрополита Володимира». – Режим доступу : <http://soborna.church.ua/2014/08/13/zhanna-rudnicka-mene-duzhe-vrazila-istoriya-zhittya-blazhennishogo-mitropolita-volodimira/>. – Назва з екрана. – Дата публікації : 13.08.2014. – Дата звернення: 27.01.2016

12. Завершился конкурс «Банк «Контракт» – 2006». – Режим доступа : http://www.uabanker.net/daily/2006/12/121206_1230.shtml. – Название с экрана. – Дата публикации : 12.12.2006. – Дата обращения: 16.01.2016

13. Искусство и бизнес в Контрактовом доме (Выставка «Киев и киевляне». Презентация банка «Контракт»). – [Киев] : [б. и.], 2005. – 32 с. – Рекламно-информационный каталог.

14. Куприна Ю. Бизнес с искусствами / Ю. Куприна. – Фокус. – Режим доступа : http://www.staratel.com/pictures/modern/categories.php?cat_id=53&sessionid=57fa3643584817376bd5dea7506636c3&page=3. – Дата публикации: 14.08.2010. – Название с экрана. – Дата обращения : 25.01.2016.

15. Лисовская Елена. – Режим доступа : http://www.staratel.com/pictures/modern/categories.php?cat_id=53&sessionid=57fa3643584817376bd5dea7506636c3&page=3. – Название с экрана. – Дата обращения: 27.01.2016.

16. НБУ разделил банки на 4 группы. – Режим доступа : http://tristar.com.ua/2/news/nbu_razdelil_banki_na_4_gruppy.html. – Название с экрана. – Дата публикации : 02.01.2008. – Дата обращения: 27.01.2016

17. Присяжнюк А. Битва за искусство: судьба коллекции «Градобанка» под вопросом / А. Присяжнюк // Сейчас [интернет-газета]. – 2008. – 27 октября (№200). – Режим доступа : http://times.liga.net/TEHNO/l_arch_now2.nsf/AllDocAct2/016D9005C2653287C22574EF002B91D4?OpenDocument&curr_date=27.10.2008. – Название с экрана. – Дата обращения: 24.01.2016.

18. Про заборону продажу колекції образотворчого мистецтва АТ «Градобанк» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. – № 1. — С. 18.

19. ПроКредит Арт. – Режим доступу : <http://www.procreditbank.com.ua/about/social-projects/sotsialnye-initsiativu/painters/>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 27.01.2016.

20. СЕБ Банк представляє Художественную выставку «Рисуюм СЕБя и Вселенную: Окно в хороший год». – Режим доступа : <http://www.ukrbanks.info/news/SEB-Bank-predstavljaet-Hudozhestvennuju-vystavku-Risuem-SEBja-i-Vselennuju-Okno-v-horoshii-god.html>. – Название с экрана. – Дата публикации: 28.12.2009. – Дата обращения: 27.01.2016.

21. Таміла Московка. – Режим доступу : http://moskovka.com.ua/tamilabio_ua.htm. – Назва з екрана. – Дата звернення: 27.01.2016.

22. Усенко Н.О. Художнє життя Харкова другої половини ХХ – початку ХХІ століття : дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.05 – образотворче мистецтво / Н.О. Усенко ; Харківська державна академія дизайну і мистецтв. Харків, 2015. – На правах рукопису. – 200 с. – Режим доступу : <http://www.ksada.org/doc/usenko-diss.pdf>.

23. Шевченко, ТатьянаСергеевна. – Режим доступа: http://krymology.info/index.php/Shevchenko_Tatyana_Sergeevna. – Nazvanie s ekrana. – Дата обращения: 27.01.2016.

24. Щеглова О. Художнє життя Києва 2000–2005 рр. / О. Щеглова // Художня культура. Актуальні проблеми : наук. вісник / Акад. мистецтв України, Ін-т пробл. сучас. мистец. – 2007. – Вип. 4. – С. 201-208.

References

1. Valerij Franchuk. Vy`stavky`. Retrieved from <http://www.v-franchuk.com.ua/?id=2> [in Ukrainian].

2. Vasil, R. (2001). Verkhovna Rada of Ukraine decided that the art collection “Grado-bank” can not be sold. Fakty, May 31 [in Russian].

3. Vasil, R. (2004). The canvas worth half a million dollars can be seen at the National Art Museum of Ukraine. Fakty, March 26 [in Russian].

4. The opening of the exhibition of Yuriy Bodnar’s paintings. (2009). Retrieved from <http://www.procreditbank.com.ua/press-center/news/otkryitie-vyistavki-zhivopisi-yu-bodnara-v-uzhgorodskom-otdelenii-prokredit-banka/> [in Ukrainian].

5. The exhibition of Sergey Barannik is opening at branch office of ProCredit bank in Mariupol. (2009). Retrieved from <http://www.ukrbanks.info/news/V-otdelenii-ProKredit-Banka-v-Mariupole-otkryvaetsja-vystavka-Sergeja-Barannika.html> [in Russian].

6. The exhibition of children’s drawings “Me and My Future Bank” has been opened at Bazis bank in Mariupol. (2002). Retrieved from http://www.sq.com.ua/eng/news/no_rubric/12.06.2002/vystavka_detskogo_risunka_ia_i_moj_buduschij_bank_otkrylas_v_banke_bazis [in Russian].

7. The exhibitions of the center. Retrieved from <http://artboyko.com/about;3> [in Russian].

8. Gaj, K. (2012). Art market of Ukraine at the end of the 20th century – the beginning of the 21st century. Narodoznavchi zoshy`ty`, 6, 1195–1201 [in Ukrainian].

9. Golubecz, O. (2004). Lviv: regional problems of art community. Suchasne my`stecztvo : zb. In-tu probl. suchas. my`stecz. Akad. my`s-v Ukrayiny`, 1, 86–91 [in Ukrainian].

10. Grokh Nikolay Nikoforovich. Retrieved from <http://art-nostalgie.com.ua/Groh.html> [in Russian].

11. Zhanna Rudny`cz`ka: I was very impressed with the story of Beatitude Vladimir. (2014). Retrieved from <http://soborna.church.ua/2014/08/13/zhanna-rudnicka-mene-duzhevrazila-istoriya-zhittya-blazhennishogo-mitropolita-volodimira/> [in Ukrainian].
12. Bank “Kontrakt” – 2006 Competition ended. (2006). Retrieved from http://www.uabanker.net/daily/2006/12/121206_1230.shtml [in Russian].
13. Art and business in Kontraktovy House (The exhibition “Kiev and Kievers”. The Presentation of the bank “Kontrakt”). (2005). [Informational and advertising catalogue]. Kyiv [in Russian].
14. Kuprina, Yu. (2010). Business with artistry. Fokus, August 14. Retrieved from http://www.staratel.com/pictures/modern/categories.php?cat_id=53&sessionid=57fa3643584817376bd5dea7506636c3&page=3 [in Russian].
15. Lisovskaya Yelena. Retrieved from http://www.staratel.com/pictures/modern/categories.php?cat_id=53&sessionid=57fa3643584817376bd5dea7506636c3&page=3 [in Russian].
16. NBU has divided banks into 4 groups. (2008). Retrieved from http://tristar.com.ua/2/news/nbu_razdelil_banki_na_4_gruppy.html [in Russian].
17. Battle for art: the fate of Gradobank collection is in question. (2008). Seychas [web-newspaper]. Retrieved from http://times.liga.net/TEHNO/l_arch_now2.nsf/AllDocAct2/016D9005C2653287C22574EF002B91D4?OpenDocument&curr_date=27.10.2008 [in Russian].
18. On the prohibition of the sale of art collection of Gradobank. (1999). Vidomosti Verxovnoyi Rady` Ukrainy, 1, 18 [in Ukrainian].
19. ProKredyt Art. Retrieved from <http://www.procreditbank.com.ua/about/social-projects/sotsialnye-initsiatyvy/painters/> [in Ukrainian].
20. SEB Bank presents the art exhibition “Drawing SEBourselves and Universe: The window into good year). (2009). Retrieved from <http://www.ukrbanks.info/news/SEB-Bank-predstavljaet-Hudozhestvennuju-vystavku-Risuem-SEBja-i-Vselennuju-Okno-v-horoshii-god.html> [in Russian].
21. Tamila Moskovka. (January 27, 2016). Retrieved from http://moskovka.com.ua/tamilabio_ua.htm [in Ukrainian].
22. Usenko, N. (2015). Art life of Kharkiv, second half of the 20th century – the beginning of the 21st century). (2015). Kharkiv: Xarkivs`ka derzhavna akademiya dy`zajnu i my`stecztv. Retrieved from <http://www.ksada.org/doc/usenko-diss.pdf> [in Ukrainian].
23. Shevchenko Tatyana Sergeevna. (January 27, 2016). Retrieved from http://krymology.info/index.php/Shevchenko_Tat`yana_Sergeevna [in Russian].
24. Shheglola, O. (2007). Art life of Kyiv, 2000–2005. Xudozhnya kul`tura. Aktual`ni problemy` : nauk. visny`k, 4, 201–208 [in Ukrainian].